

Eesti mereala planeering

Planeeringu eelnõu (põhilahenduse) ja mõjude hindamise aruande eelnõu avaliku väljapaneku järgne avalik arutelu Tallinnas

Aeg: 17.08.2020 kl 16.00-18.30

Koht: Proto avastustehas, Peetri 10, Noblessner, Tallinn, Harjumaa

Osalejad: Eraldi registreerimislehel. Nimekirjaga tutvumiseks võtta ühendust planeeringu koostamise korraldajaga.

Protokollija: Eve Krautmann (salvestuse baasil).

Kohtumise eesmärk: Eesti mereala planeeringu põhilahenduse ja avalikul väljapanekul esitatud ettepanekute tutvustus ning arutelu

Päevakava (slaidikava mereala portaalis):

1. Lühülevaade senisest protsessist. Eesti mereala kasutuses strateegilised suunad.
2. Planeeringu ja mõjude hindamise ülesehitus.
3. Mereplaneering teemade ja laekunud tagasiside ülevaade.
4. Planeeringu edasine ajakava.
5. Küsimused ja vastused.

Küsimustele vastasid: T. Lepland (Rahandusministeerium), P. Metspalu (Hendrikson&Ko).

Arutelu, küsimused ja ettepanekud:

- Loen seletuskirjast välja kolm joonist. Kuidas need omavahel haakuvad? Need annavad ju erinevat informatsiooni. Ma näen vastuolu üleriigilise planeeringu ja mereala planeeringu vahel. Ja veel üks küsimus, kas üleriigilise planeeringu mere osa kaotab kehtivuse, kui mereala oma kehtestatakse?
  - Seletuskirjas skeemid 5.1.3 ja 5.17 on selles mõttes samad skeemid, et seal kajastub sama lahenduse osa. Vahe on selles, et 5.17 skeemile on ka juurde pandud üleriigilise planeeringu info, mis puudutab maismaad, et oleks nähtav kooskõla ehk tervikpilt. Erisust mereplaneeringu info vahel ei tohiks seal olla. Kehtestatavad kihid, kajastuvad ka skeemkaardi peal, samad kihid on ka kaardirakenduses. Aga palun täpsustage, mille kohta on konkreetsed küsimused.
- Üleriigilises planeeringus on peale pandud püsiühendus, mida ei ole mereala planeeringus, on näidatud Soome suund. Siis ei ole mereplaneeringus peal põhimõtteliselt kajastatud Loode-Eesti tuuleparki ja ei ole veel ringühendust Saaremaa, Hiiumaa ja mandri vahel.
  - Üleriigiline planeering täpsustub mereala planeeringuga, tegemist on üleriigilise planeeringu teemaplaneeringuga. Kui neid võtta üks-ühele, siis mereplaneering ongi pisut erinev ja ongi täpsustav. See viimane skeem 5.17, selle saame üle vaadata, kui seal on ebatäpsusi.

- Praegu on üleriigilises rohkem planeeritud, kui mereala planeeringus. Kas nüüd need asjad muutuvad üleriigilises kehtetuks?
  - Üleriigilises planeeringus on püsiühenduste kohta eraldi peatükk, mis ütleb, et püsiühendused kavandatakse täpsema riigi tasandi planeeringuga. Näiteks Suure Väina püsiühenduse kohta on riigi eriplaneering algatatud ja see ongi sobiv instrument, millega püsiühendusi täpsemalt planeerida.
- Aastal 2018 Hiiumaa meretuuleparkide KSH raames tõi riigikohtu lahend väga selged juhised kuidas peaks olema KSH koostatud. Mitte ühtegi uuringut selle KSH raames tehtud ei ole. Kuidas te seda kommenteerite, kas lähtusite riigikohtu lahendist või läksite kergema vastupanu teed ?
  - See väide, et ühtegi uuringut tehtud ei ole, ei vasta tõele. Päris mitu uuringut sai juurde tellitud. Uuringud on ka mereportaalist kättesaadavad.
- Ei ole mitte ühtegi uuringut, mis puudutab merekalasid. On tehtud jah, mereimetajate, lindude kohta, aga sellist ei ole, mis puudutab kalasid.
  - Kalasid puudutavat eraldi täpsustavat uuringut tõesti tehtud ei ole. Kalastiku puhul oli meil kalanduseksperdi eksperdimeeskonnas, kes selle teemaga tegeles ja neile mõju hindas.
- Te ütlesite, et te ei näe ohtu kalandusele. Millele see väide tugineb?
  - Meie mõjuhindajate (ekspertmeeskonna) sisendile.
- Kas on mingisugune uuring tehtud või see on lihtsalt hinnang?
  - On tuginetud olemasolevatele uuringutele, olemasolevatele teadusallikatele, mida Tartu Ülikooli Mereinstituut on teinud.
- Kas keskkonnamõju uuringus on välja toodud need sisendid? Kust need uuringud on tulnud?
  - Joonealuste märkustena on allikad välja toodud.
- Tahaksin lisada, et Eesti Meresüsteemide instituudi poolt on Keskkonnaministeeriumi tellimisel just värskest valminud uuring vesiviljeluse eesmärgil rõhuga mikrobioloogiale ja mikrobioloogilistele protsessidele. Kättesaadav ministeeriumi kodulehel.
  - Täname info eest ja saame üle vaadata.
- Selle asemel, et ära triibutada terve mereala ja öelda, et tegemist on kalanduspiirkonnaga, siis võiks just nimelt välja tuua selle, kus vesiviljelus on lubatud.
  - Eks see on vaatenurga küsimus. Tegelikult päris tervet mereala ei ole me ära värvunud. Meile endale tundus just mõistlik kasutada välistusmeetodit, välja tuua, kus kindlasti ei ole otstarbekas, aga mujal võib.
- Kas siduvana on merealaplaneeringutes märgitud ainult STS-ala ja muud asjad (kaubasadamad ankrualad jms - viidati konkreetsele Tallinna Sadama ettepanekule) ei ole?
  - Just, ei ole.
- Sadamates tuuleenergeetika arendamine põhimõttega, et vesinik tehnoloogia on väga kiire arengus. Üsna varsti on seda oodata laevade kütusena. Kas mereala planeering võimaldab tuulikute kavandamist sadamate vahetusse lähedusse või peab selleks tegema ettepaneku, et nt. Muuga sadamal või Paldiski Lõuna sadamal oleks see võimalik?

- Hetkel praeguses lahenduses on tuuleenergeetika alad konkreetselt planeeritud ja kohe jõuame ka tuuleenergia skeemide juurde, kus on näha need alad. Sadamatesse tuulikuid ei tohi püstitada pärast planeeringu kehtestamist, kui planeeringulahendus jääb samaks, mis praegu. Aga selle ettepaneku te saate teha.
- Kuna on juttu piiri- ja tollialast, siis kuidas on Paldiski linna merekallas ja sadama telg selles planeeringus? On need kuidagi fikseeritud? Probleem selles, et linna elanikud ei pääse otse linnast mere äärde.
  - Merele pääsude teemat meie mereplaneeringus käsitleda ei saa sellepärast, et meie planeeringuala lõppeb maismaaga ära. Oleme käsitlenud meri-maismaa seoseid ja andnud tingimusi sadamate edaspidiseks arendamiseks. Lisaks on eraldi meri-maismaa seoste peatükk, kus on antud suuniseid, kuidas näiteks üldplaneeringutest pääsused merele võiks planeerida või mida täpsemalt silmas pidada. Aga konkreetselt asukohtadena merele pääse ja sadamaid ei ole mereplaneeringus määratud.
- Aga kas siis oleks kuidagi võimalik midagi konkreetset selle koha suhtes ette võtta? Kas ei paista selle planeeringu koostamisel välja, et maismaa ja merealaga on Paldiski kandis nihu?
  - Seda ettepanekut peaks tegema Lääne-Harju valla üldplaneeringusse.
- Sinna on neid ettepanekuid tehtud, kas nendest ei ole kuulda midagi.
  - Ei oska vastata, kuna meie ei ole kursis üldplaneeringu koostamise seisuga. Selle küsimuse peaks esitama Lääne-Harju Vallavalitsusele ja üldplaneeringu avalikel aruteludel.
- Kui visuaalsetest mõjudest rääkida, siis kui terve mereäär on suletud okastraadiga või kõrgete hoonetega, siis kas see tõesti ei kuulu teie kompetentsi?
  - Saan teie murest ja probleemist täiesti aru. Meie saame planeeringus neid tingimusi, mis puudutavad mere ja maismaa seoseid, veel üle vaadata, et merele pääsude temaatikat paremini välja tuua, aga rannikut, konkreetseid hooned rannikul, me planeerida ei saa.
- Kohe alguses kõlas väide, et sellel planeeringul ei ole ebasoodsat keskkonnamõju. Te ütlete, et visuaalne mõju on hinnatud. Kui vaatasin KSH-s seda visuaalse mõju osa, siis oli välja käidud uuring, kus oli omakorda visuaalseid mõjusid hinnatud. Kõige kõrgem tuulik oli viidatud uuringus 137 m. Selliseid tuulikuid sai viimati osta 2012 aastal ja isegi maismaal selliseid tuulikuid enam ei saa. Kui mõjusid on hinnatud selle kõrguse järgi, siis ütlen, et tegelikult mõjusid ei ole hinnatud. Kuidas saate väita, et planeeringul negatiivseid mõjusid ei ole, kui hinnatud ei ole tänapäevaseid tuulikuid? Ja teine küsimus on see, mis puudutab vaatekoridore. Te tahate seda edasi anda KOV-le, et enda pealt konkreetseks minemist ära lükata. Kuidas te päris elus näete, et see töötab, kuna KOV ei tegele merealade planeeringutega mitte mingil moel. See on TTJA, kes viib läbi hoonestusloa menetlust ja saadab laiali kaasamiskirjad. Mõni KOV vastab ja mõni mitte. Mis siis kui KOV vastab, et vaatekoridor peaks olema 180 kraadi ja kõik need järjest kohtadest? Sellisel juhul kaob meretuuleala üldse ära. Kas ühel KOV-l on siin nii suur mõjuvõim riiklikult olulises küsimuses?
  - Tõepoolest KSH aruandes on meil üks tabel, kus on välja toodud, et see põhineb teadusuuringul, kus on analüüsitud 137 m kõrgustest tuulikutest koosneva tuulepargi visuaalset mõju. Täname nende linkide eest erinevatele uuringutele, mille saatsid kirjalikult Sunly esindajad. Vaatasime need ka läbi ja ekspert jõudis järeldusele, et samasugust uuringut kõrgemate tuulikutega tehtud ei ole. Selle uuringu põhjal ei seatud leevendavaid meetmeid. See refereeritud uuring toob välja, milline võib olla taju ja kui häirivad võivad olla tuulikud juhul, kui need on 137 m kõrged. See on näitena toodud ja

me ei ole võtnud aluseks seal toodud numbreid. Mõjude hindajad on arvestanud planeeringulahendusega täpselt nii nagu see on. Meil ei ole kõrguspiirangut planeeringus. Meil ei ole öeldud ka minimaalset kõrgust. Katsutud on hinnata seda, et millised on nn. tajuulatused ja millised on võimalikud leevendavad meetmed visuaalse mõju poolest, mida saaksime sellise planeeringu puhul üldse välja pakkuda. Seetõttu leevendavad meetmed on edasiarendus planeeringus olnud põhimõttest, et horisont ei tohi olla täies mahus kaetud tuulikutega. Mõjuhindajad pakuvad leevendava meetmena välja võimalikud vaatekoridori asukohad ja seda seepärast, et säilitada avalikkusele kõige olulisemad vaatekohad. See ongi mõjuhindamise tulemus. Seetõttu mõjuhindajad julgevad ka öelda, et olulist ebasoodsat mõju planeeringu elluviimisel, kui järgitakse tingimusi, ei ole.

- Lihtsalt tänapäeval on tuulikud oluliselt suuremad. Üheltpoolt on positiivne, et teil ei ole selles planeeringus maksimum kõrgust, sest see võiks hakata arengut piirama, aga see on nii lihtsalt rünnatav, kuna olete mõjusid hinnanud ajalooliste tuulikutega. Kui te ei leia uuringuid, mis teile sobiks, siis võite võtta olemasolevate tuulikute andmed ja neid modelleerida. Siis te saate päris pildi ette, mis olukordasid te planeerite.
  - Me peame seda mõjude hindamist selle pilguga üle vaatama, et tulekski välja see, et tegemist on ühe näitega, ühe refereeritud dokumendiga, ja tegemist ei ole visuaalse mõju hindamise kõige põhilisema osaga. Mõjude hindamine on lähtunud sellest, et tuulikute kõrgust ei ole ette määratud. Kuid vaatame mõjude hindamise selle osa uuesti üle ja ehk saame veel täiendavat infot juurde lisada. Täname selle ettepaneku eest, soovime samuti olla nõ kuulikindlad ja mitte tekitada segadust.
  - Teine küsimus oli kaasamise kohta. Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet (TTJA) menetleb tuuleenergeetika hoonestusloa taotlusi ja kaasab kohalike omavalitsusi, saates välja kirja, nagu Te kirjeldasite. Kui omavalitsus tahab osaleda protsessis, siis osaleb, kui ei taha, siis ei osale. See on planeeringus välja toodud kaasamise punkt, mingit uut kohustust või uut ülesannet me planeeringuga ei saa seada.
- Kuidas need vaatekoridorid siis tulevikus tulevad?
  - Visuaalsete mõjude hindamise erinevaid punkte tulebki vaadata koos, komplekselt. Seal on üritatud leida ja tuua välja need erinevad aspektid, mis on visuaalsete mõjude hindamisel oluline silmas pidada järgmisel etapil. Just need põhimõtted nagu näiteks, et terve silmapiir ei oleks kaetud tuulikutega, erinevad huvid võimaluse korral viia ühte koridori. Võime kaaluda ja mõelda, et seada eraldi tingimus, et vaatekoridor ei saaks nt 180 kraadi olla. See oli väga hea tähelepanek. Aga tänasel hetkel panna paika konkreetse laiusga koridor, arvame, et see on edasist arengut pärssiv.
- Mingi meetodika peab olema, millest järgmine instants (TTJA) lähtub, kuidas ta seda protsessi suunab. Praegu see jookseb tupikusse. Tuuleenergeetika poolelt ei ole määratud mingit tingimust, et seal peab kindlasti säilima nt mingi suurusega ala. Seetõttu on võimalik, et ala arendusvõimalus viiakse nullini ja kui see on soov, siis tuleks seda selgelt välja öelda, et ühtegi tuulikut sinna ei tule.
  - (K-L. Ennok, Rahandusministeerium) Esiteks rõhutan, et kõrgust ei ole määratud, see on lihtsalt näide, mille osas me korrigeerimine teksti ja mõjude hindamist. Teine asi - oli väga ebameeldiv lugeda, et meie planeering on tuuleenergeetikat pärssiv, sest selle valdkonnaga oleme kõige rohkem vaeva näinud. Palun veel anda aega visuaalsete mõjudega tegelemiseks, selle pakkumuskutse tulemused ära oodata, võib-olla meile siiski

laekub keegi, kellel on modelleerimisvõimekus. Me soovime saada parimat rahvusvahelist praktikat lauale, kindlasti võtame suuremad kõrgused ka selles töös skooopi, ja siis vaadata koos TTJA-ga, kuidas metoodilisi soovitusi välja töötada, et need oleksid loamenetluses kasutatavad. Me näeme, et ilma selle teemaga tegelemata ei ole meil võimalik edasi liikuda, kuigi planeerimisseadus ei nõua eraldi visuaalsete mõjudega tegelemist, vaid see on üks nõ leevendav meede, et seda temaatikat inimestele aktsepteeritavaks teha.

- Kohaliku omavalitsuse poole pealt peaks olema koostöö sujuv ja toimima. Ei saa kohustust panna ainult ühele osapoolle ja peaks läbi mõtlema, kuidas KOV-id võiksid oma vaatevälja defineerida ning kus on piir.
  - Nt. Saaremaa vald teeb praegu üldplaneeringut, kus nad samamoodi on ilusa vaatega kohad ära märkinud. Hetkel ei ole nende poolt mitte ühtegi vastuväidet, aga võib-olla kui seda teemat sees ei oleks, siis oleks vastuväiteid palju. Kindlasti tulebki vaadata mitut osapoolt koos.
  - Homme hommikul on meil Saaremaa vallaga kohtumine enne avalikku arutelu. Rõhutan, et visuaalsete mõjude lähteülesandes on eraldi välja toodud, et ainult ilus vaade ei ole oluline, vaid ka parkide majanduslik tasuvus ja tehniline teostatavus on vaja samaväärselt lauale võtta.
- Esmalt täname mahuka töö eest ja hindame just tuuleenergeetika alade välja selekteerimisel tehtud tööd. Oleme sarnaselt teiste arendajatega mures visuaalsete mõjude poolelt, mis on siin eelnevalt ka välja toodud. Visualiseeringuid teevad erinevad ettevõtted ja see on suhteliselt standardne. Saan aru, et selle pakkumuskutsega tellitavas töös pannakse paika kriteeriumid, kuidas seda visualiseeringut teostada. Samas on küsimus ka vaatekoridorides. Kas siis lähteülesanne adresseerib ka seda probleemi?
  - See lähteülesanne on selliselt kokku pandud, et uurida rahvusvahelist praktikat ja lisaks on veel erinevaid küsimusi pandud siseriiklikule protsessile. Seeläbi uurida omavalitsuste meelsust, arendajate meelsust, arendajate praktikat, et paika panna, mis on need erinevad kriteeriumid, mida edaspidi metoodilisel lähenemisel võiks arvestada. Valmima peaksid metoodilised soovitusid, kuidas visuaalseid mõjusid loamenetluse tasandil hinnata.
- Mis ajahorisondis see analüüs peaks valmima või töö teostatama?
  - Selle aasta lõpuks.
- Kas see on seotud planeeringu vastuvõtmisega? Kas see saab osaks planeeringust või planeeringul on viited sellele uuringule?
  - Sellel uuringul on viited mereala planeeringule. See saab olema järgmise protsessi, hoonestusloa menetluse juures kasutatav dokument. Selle uuringu läbiviimisel peab mh arvestama ka mereala planeeringus määratud tingimusi.
- Kui kaugele võivad tuulikud rannikust nihkuda kõrguse suurenemisega või te ei ole seda hinnanud?
  - 6 meremiili ja 137 meetrit ei ole omavahel üheselt seotud. Mõjude hindamise aruandes on ühe allikana välja toodud üks teadusuuring, mis on analüüsinud visuaalse mõju tajutavust tuginedes konkreetsetele juhtumitele. See on üks allikas, mida kasutatud ja neid on seal veel.

- Seda küll, et üks allikas, aga kui on 300 m kõrge tuulik, siis see on kolm korda kõrgem, kui teie uuringus kasutatud. Leian, et see on liiga vana uuring. Samuti olete kasutanud 2017 a. kalastikuandmeid, kui on olemas ka 2019 aasta oma. Täna teete strateegilist mõjude hindamist ja kui te selle vastu võtate, siis on see juba vananenud.
  - Kui on 2019 a kalastiku uuring olemas, siis saame seda ka kasutada.
- Kalastiku uuringust ma ei räägi, need on teil kõik tegemata. Ma viitan sellele, et on andmed, mis puuduvad – ma lehekülge enam ei mäleta. Saatsin teile juba selle küsimuse ka.
  - Väga hea, aitäh, vaatame üle. Kordan uuesti üle, visuaalseid mõjusid ei ole konkreetsele tuuliku kõrgusele hinnatud. Kõrguse muutumisel on samamoodi visuaalne mõju igal juhul olemas.
- Kui kõrgelt lennukid lendavad?
  - (A. Lainoja, Lennuamet): Sõltub sellest, mida see lennuk seal täpselt teeb. Kui on tegemist visuaallennuga, siis lennuk lendab 152 meetri kõrgusel kohalikust kõrgemast takistusest ehk mere peal merepinnast. Kui sinna ehitatakse 200-300 m kõrgune tuulik, siis peab sellest 152 m kõrguselt üle lendama. Kuid kuna ta lendab visuaalile tuginedes ja sügistalvisel perioodil on üsna sagedasti pilved madalal, siis ta lihtsalt ei saa seda lendu üle tuulikute teha.
- Innovatsioonialadega oli selline lause planeeringus – kui tehnoloogia muutub, siis tehakse uus planeering. Missugune (mis tasandi) planeering tehakse? Teine küsimus – kas sellele Loode-Eesti tuulepargi arendusalale on lõplikult joon peale tõmmatud ja kui seda on tehtud, siis oleks kena, kui seda ka hoonestusloa taotlejale selgelt öeldakse.
  - Kui tuleb uus tehnoloogia, siis tuleb hinnata uue planeeringu koostamise vajadust. See võib olla riigi eriplaneering, kui on oluline riiklik huvi ja kui on olulised mõjud. See võib olla üleriigilise planeeringu teemaplaneering – kõik need võimalused on olemas. Täna konkreetset vastust ei oska öelda, sest sõltub, mis on sellel hetkel konkreetne olukord.

Teisele küsimusele on vastus see, et hoonestusloa taotluseid menetletakse sellel hetkel kehtinud õigusruumile vastavalt. Meie Rahandusministeeriumina ei saa öelda Loode-Eestile, et nende arendusel on kriips peal. Nende taotlust tuleb menetleda vastavalt sellel hetkel kehtinud õigusaktidele.
- Kas ma saan õigesti aru, et teemaplaneeringule tehakse uus teemaplaneering? Kas see ei ole mitte ressursi raiskamine, kui teha teemaplaneeringule teemaplaneering?
  - Meil on lahtiseks jäetud milline planeeringuliik, öeldud on seda, et tuleb hinnata vajadust ja see võib see olla riigi eriplaneering ja suure tõenäosusega see nii ongi.
  - Kõik oleneb konkreetsest olukorrast. Nt kui muutuvad riigikaitsepiirangud, siis võib-olla praegu leitud asukohad ei ole enam pädevad. Kui tekib uus olukord, siis peab sellest lähtuma ja võib olla on vajalik otsida uus asukoht.
- Kas riigikaitsepiirangutest tulenevalt alade vähendamiseks oli kriteeriumiks 150 m? Ühesõnaga arvestati, et madalam tuulik ei ole majanduslikult mõistlik ja kõrgem ei pruugi olla lubatud teatud aladel. Kas see nii on ja kas planeeringus on ka selgelt öeldud, et see perimeeter hakkab jooksuma 150 m pealt viirutatud alal?

- 150 m konkreetselt planeeringus välja toodud ei ole. Kaitseministeerium on avalikult välja öelnud, et 150 m kõrgusest alates võib planeeritud tuuleenergeetika aladele tuulikuid rajada.
- Tõstatati eelnevalt üleriigilise planeeringu ja mereala planeeringu vastuolu ning vastuseks oli, et mereala planeering täpsustab üleriigilist planeeringut. Eesti 2030+ dokumendis on kirjas, et varustuskindluse tagamiseks tuleb rajada Lääne-Eesti saartele ringliin. Kas selle planeeringuga täpsustatakse üleriigilist ja ringliini kunagi ei tule?
  - Mereala planeeringus on Lääne-Eesti ringliin nähtud ette Saaremaa suunal lähtuvalt Eleringi sisendist ja selle kohta on mereala planeeringus kaablite peatükis ka eraldi skeem.
  - (P. Heinla, Elering) Kui rääkida konkreetselt Hiiumaa 110 kV ühendusest, mis oli ka üleriigilises planeeringus märgitud, siis meie seisukoht on, et see ei realiseeru lähima 15 aasta jooksul. Hetkel on just Suures Väinas valminud uus 110 kV elektriliin ja teisi suuremaid põhivõrgu arendusi sellel suunal lähima 15 a. jooksul plaanis ei ole. Mereparkide ühendamiseks üleriigilises planeeringus näidatud suund ei sobi, kuna selleks on vajalik kõrgepinge liiniga minna üle Hiiumaa ja vaadates nt Maa-ameti kitsenduste kaarti, siis pole sellise liini rajamine saarele lihtsalt võimalik. Merevõrgu arendamise osas oleme olnud Rahandusministeeriumiga tihedas koostöös ja ka praeguses lahenduses on ette nähtud ühendused Läti, Rootsi suunal. Sõnaliselt on ära märgitud ka see, et liitumispunkt võib olla ka Harku alajaamas. Eleringi jaoks on piisav kui võrkude teema jääb sellisesse üldistusastmesse, nagu see on planeeringus praegu. Täpsed asukohad selguvad realsuses tööprojekti käigus, võib-olla 10 aasta pärast, ja sellepärast on meil vaja vabadust, et need asukohad võivad täpsustuda.
- Tuleks ikkagi täpsustada suhe üleriigilise planeeringuga, et ka hiidlastel oleks selgelt aru saada, et seda ringühendust ei tule.
  - (K-L. Ennok, Rahandusministeerium) See on normaalne, et iga uus planeering eelnevat muudab või vajadusel lausa kehtetuks tunnistab. Pöörame kindlasti sellele tähelepanu mereala planeeringu kehtestamise seletuskirjas ja täpsustame ka planeeringu seletuskirja. Kindlasti peab seda eraldi kommunikeerima ka hiidlastele, oleme täiesti nõus.
- Saime täna palju uut informatsiooni. Kui pikalt annate meile aega, et saaksime täiendavad kirjalikud ettepanekud teile saata? Teine küsimus - teil oli eespool kirjas ka laineenergia, päikeseenergia, aga planeeringus on see täielikult käsitlemata, kuidas seda realiseerida saab?
  - Protsessi jooksul võib igal hetkel ettepanekuid esitada. Küll oleksime väga tänulikud, kui need septembri jooksul tuleksid, et me jõuaksime nendega paremini arvestada.

Me oleme teinud koostööd Meresüsteemide Instituudiga ja Päikeseenergia Assotsiatsiooniga ning küsinud neilt laineenergia ja päikeseenergia kohta. Kõik eksperdid on öelnud, et selle aja peale (15 aasta) sellist tehnoloogiat ja informatsiooni ei ole, mille põhjal oleks võimalik täna mõjusid hinnata või täpsemad alad määratleda. Sellepärast on planeeringus viidatud, et neid tehnoloogiaid saab arendada vastavalt kehtivale õigusruumile.